

Az elérhetőség szerepe a tér szerkezet statisztikai vizsgálatában

Tóth Géza

Földi sokaságok, égi tünemények – A statisztika a tudományok világában

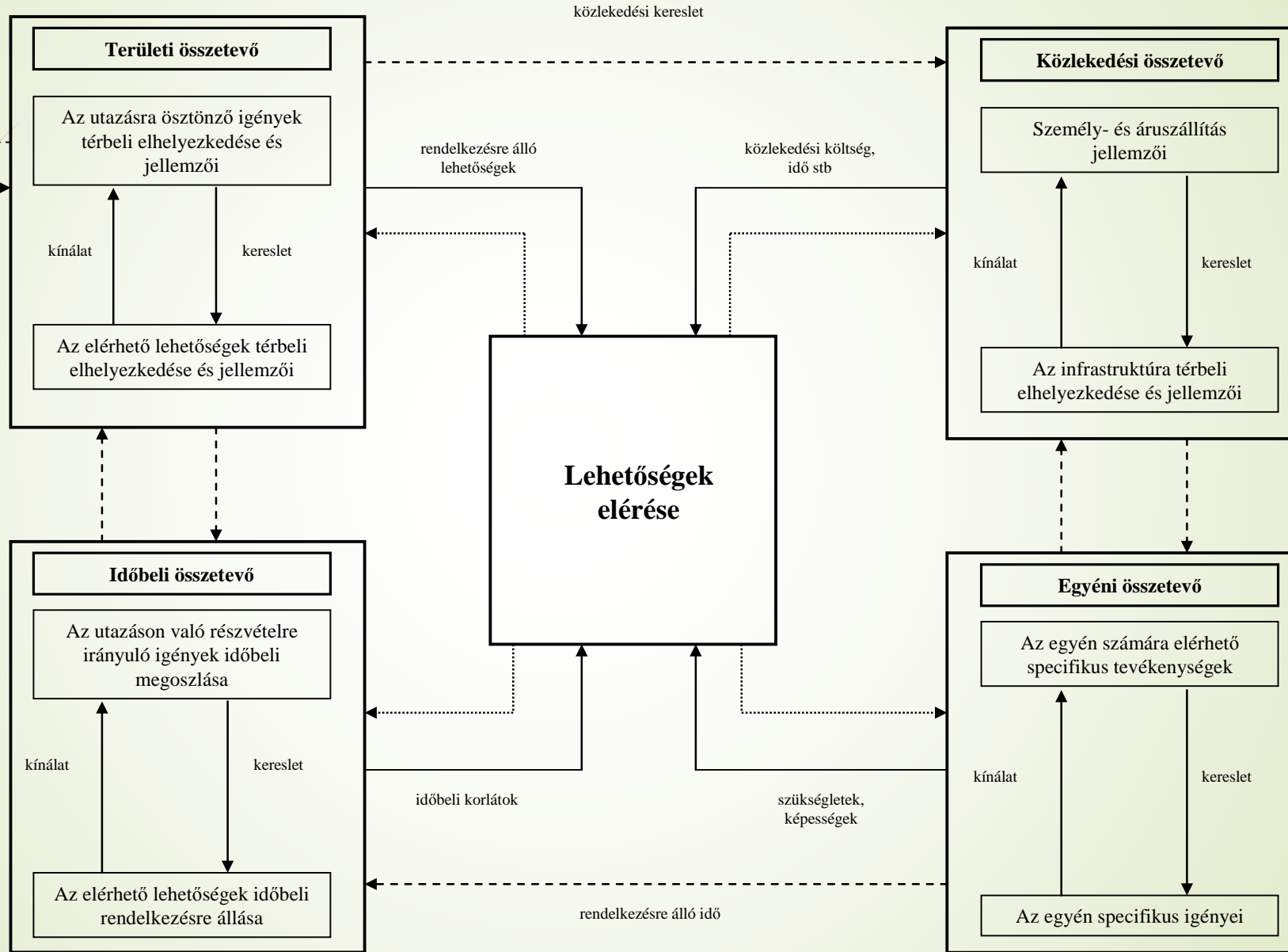
2017. október 18.

Vázlat

- Az elérhetőség fogalma
- Elérhetőség és fejlettség
- Az elérhetőség hatásmechanizmusa
- Közúthálózat kiépítettsége
- Nagyvárosok és térségeik versenyképessége
- Magyarország gazdasági térszerkezete
- Eredmények

Az elérhetőség összetevői közötti viszony

Az elérhetőség fogalma

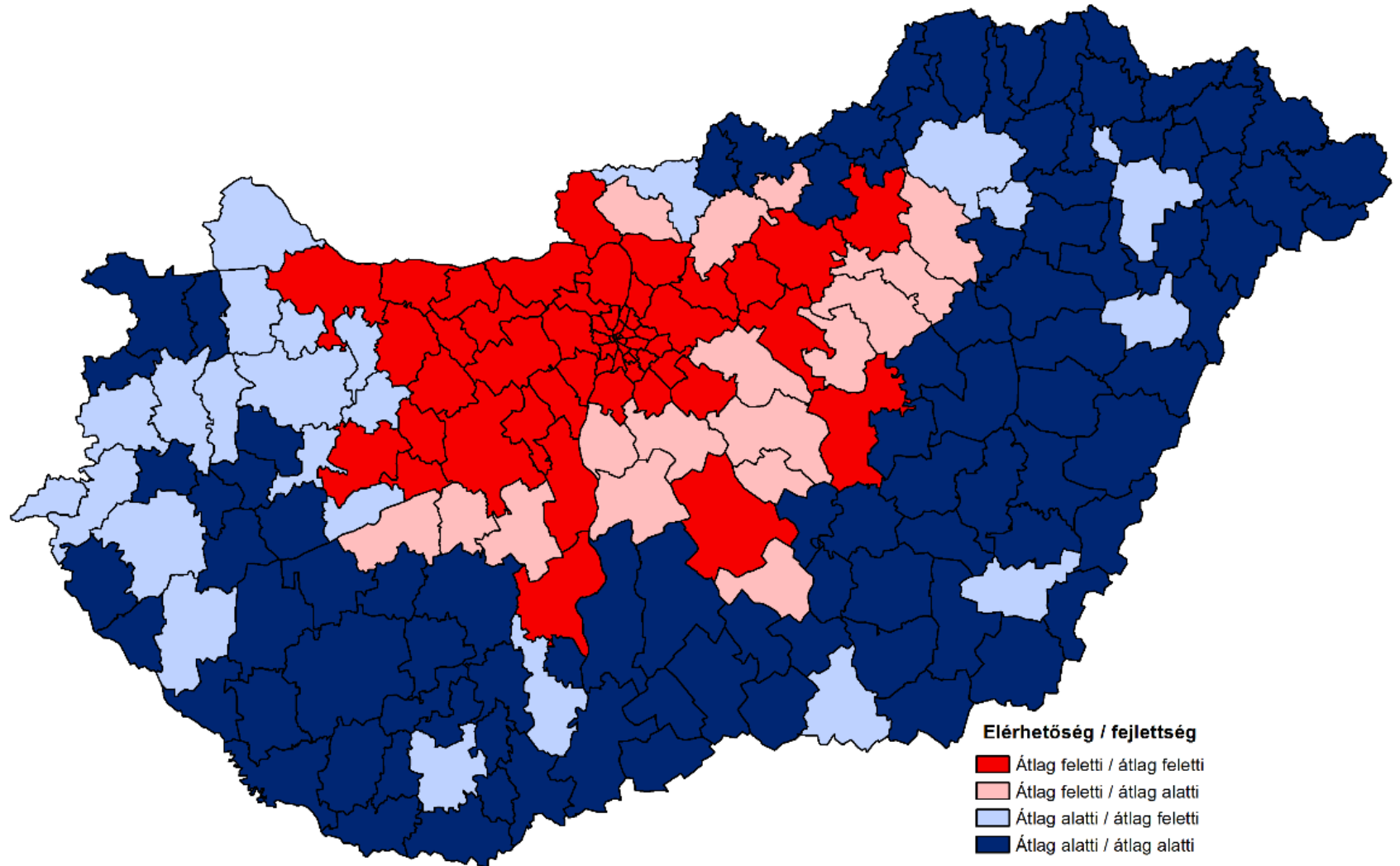
- ▶ Az elérhetőség egy-egy térbeli hely megközelítésének lehetőségét számszerűsíti az utazásban részt vevő szemszögéből, az ő (háztartás, vállalkozás) lehetőségei és céljai, illetve az elérni kívánt hely által számára nyújtott szolgáltatások, valamint a mozgás térbeli összefüggésrendszere viszonylatában.

Elérhetőség és fejlettség

- ▶ Hogyan számszerűsíthető a fejlettség/versenyképesség és az elérhetőség közötti kapcsolat?
- ▶ Mennyiben befolyásolja az elérhetőség a területi különbségeket?
- ▶ Hogyan lehet elkülöníteni az elérhetőség szerepét a területi fejlettségre ható más, tőle független helyi hatásoktól?

Az egy lakosra jutó adóköteles jövedelem és az elérhetőségi potenciál összehasonlítása, 2015

Egy főre jutó jövedelem az elérhetőség függvényében az országos átlag százalékában, 2015

Elérhetőség Régió	Szélsőségesen periferikus	Erősen periferikus	Periferikus	Átmeneti	Centrális	Átlag
Közép-Magyarország	—	—	—	85,0	125,4	121,2
Közép-Dunántúl	80,3	91,1	97,8	110,8	116,8	108,8
Nyugat-Magyarország	100,6	90,3	101,1	130,5	—	104,5
Dél-Magyarország	68,8	87,1	82,1	104,0	—	84,0
Észak-Magyarország	75,9	72,6	83,6	94,2	105,9	86,8
Észak-Alföld	67,7	71,7	93,1	96,9	—	82,8
Dél-Alföld	80,8	81,0	84,7	91,4	—	84,8
<i>Átlag</i>	82,8	80,6	88,9	100,8	124,3	100,0

A Hoover-index felbontása a járások elérhetőségi kategóriái szerint, százalék

Elérhetőségi kategóriák	2000	2015	2015-es a vizsgált évek elérhetőségi változásai alapján
Centrális	5,4	3,7	2,5
Átmeneti	2,1	1,6	2,4
Periferikus	1,8	1,2	1,8
Erősen periférikus	2,0	1,5	1,4
Szélsőségesen periférikus	1,8	1,5	1,4
<i>Összesen</i>	<i>13,2</i>	<i>9,5</i>	<i>9,5</i>

A jövedelemtöbblet/-hiány és összetevői, százalék

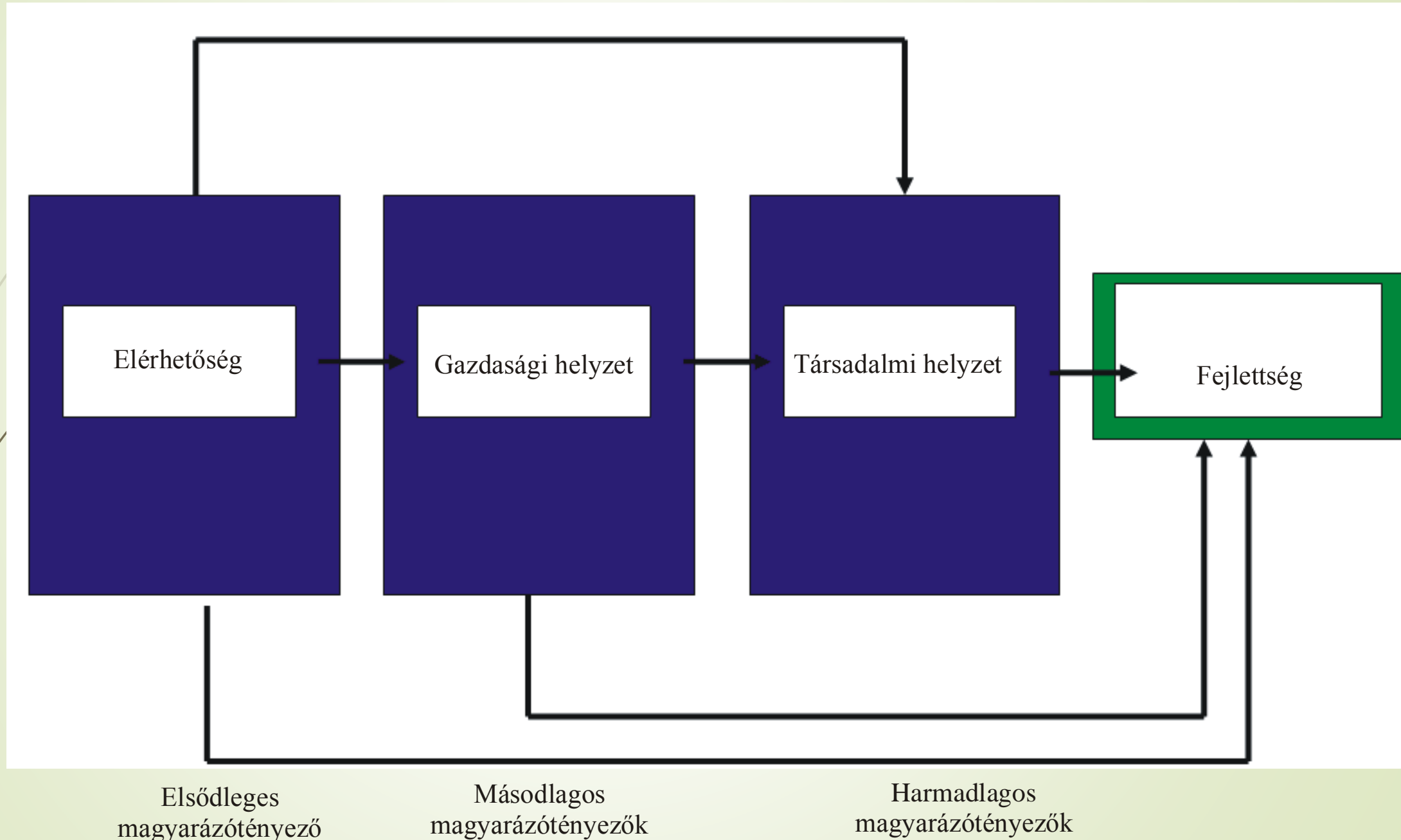
Régiók	Összes	Területi	Elérhetőségi
	jövedelemtöbblet/-hiány		
Közép-Magyarország	100,0	-5,3	105,3
Közép-Dunántúl	100,0	71,0	29,0
Nyugat-Dunántúl	100,0	465,8	-365,8
Dél-Dunántúl	-100,0	-2,0	-98,0
Észak-Magyarország	-100,0	-56,2	-43,8
Észak-Alföld	-100,0	-29,4	-70,6
Dél-Alföld	-100,0	-29,0	-71,0

Az elérhetőség hatásmechanizmusa

- Az elérhetőség milyen mechanizmuson keresztül gyakorol hatást a térbeli fejlettségi viszonyokra?
- A közvetlen vagy a közvetett hatása jelentősebb-e? A fejlettség kialakulásában mennyiben játszik szerepet az adott térség közlekedési helyzete, illetve régiójának gazdasági pozíciója?
- Az elérhetőségi potenciál összetevőin belül melyik gyakorol leginkább hatást a területi fejlettségi viszonyokra?

A magyarázóváltozók csoportjainak oksági viszonyrendszere

A közvetlen és a közvetett utak szerepe az egy főre jutó jövedelmek magyarázatában

Egy lakosra jutó jövedelem	Elérhetőség, 2000	Elérhetőség, 2015
Közvetett	0,800	0,835
Közvetlen	-0,098	-0,123
Összesen	0,702	0,712

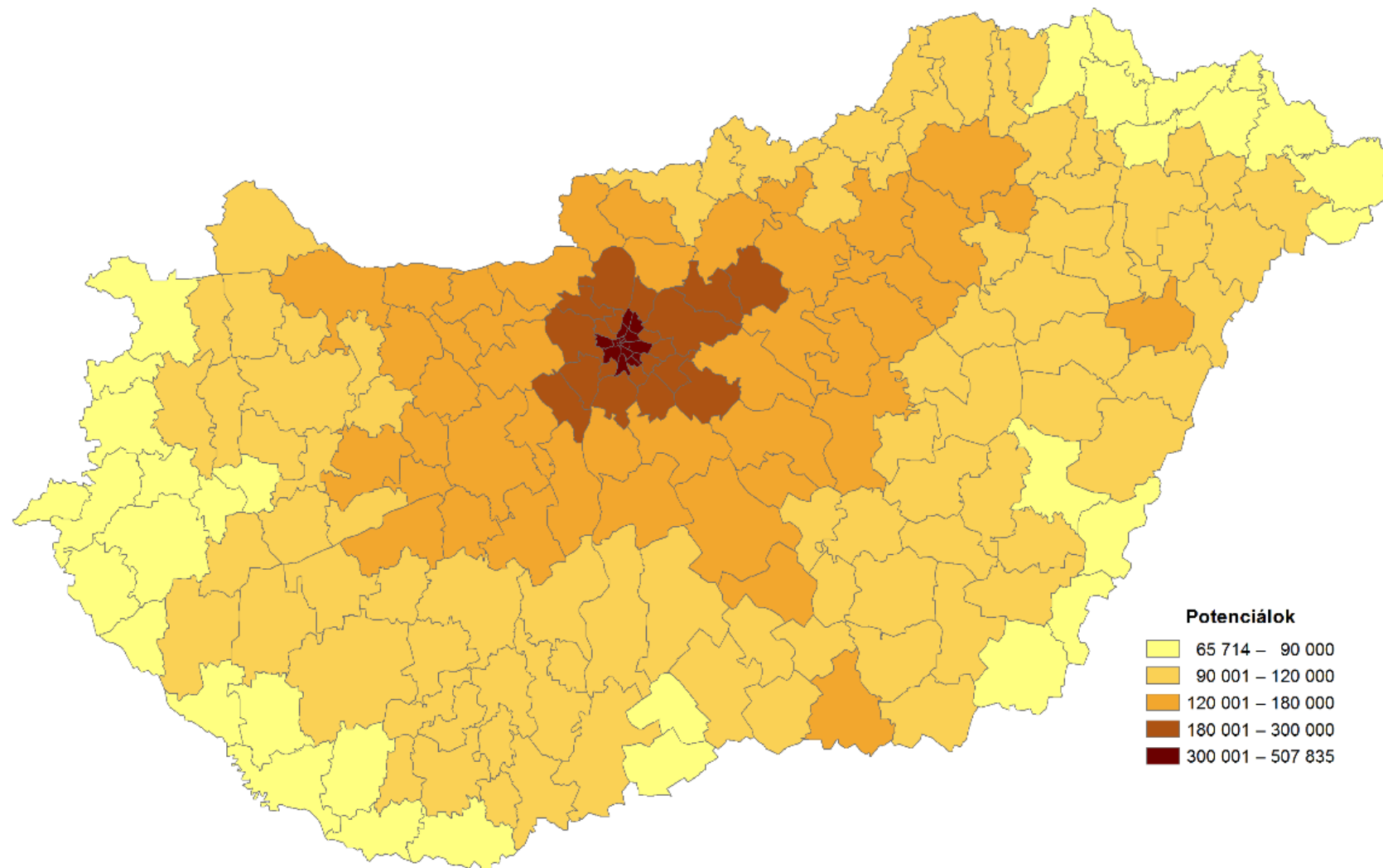
Fejlettség alakulásában a régiók közlekedési helyzetének, illetve gazdasági pozíciójának szerepe

- A számítás legfontosabb eredménye: „a közlekedés csak akkor képes a gazdaságot dinamizálni, ha van mit” (Erdősi 2000).
- A kedvező közlekedési helyzet nem lehet önmagában alapja a gazdasági fejlődésnek. Az ugyanis nem független a konkrét régió általános gazdasági állapotától (régiós paraméter), illetve attól, hogy a konkrét útszakasz milyen gazdasági állapotú térségeket érint (régió és elérhetőség közötti interakció).
- Ezt erősíti meg a 2000 és a 2015 közötti változások vizsgálata is, melyben nem mutathatók ki egyértelmű általános tendenciák, hanem inkább a helyi folyamatok tükröződnek vissza.

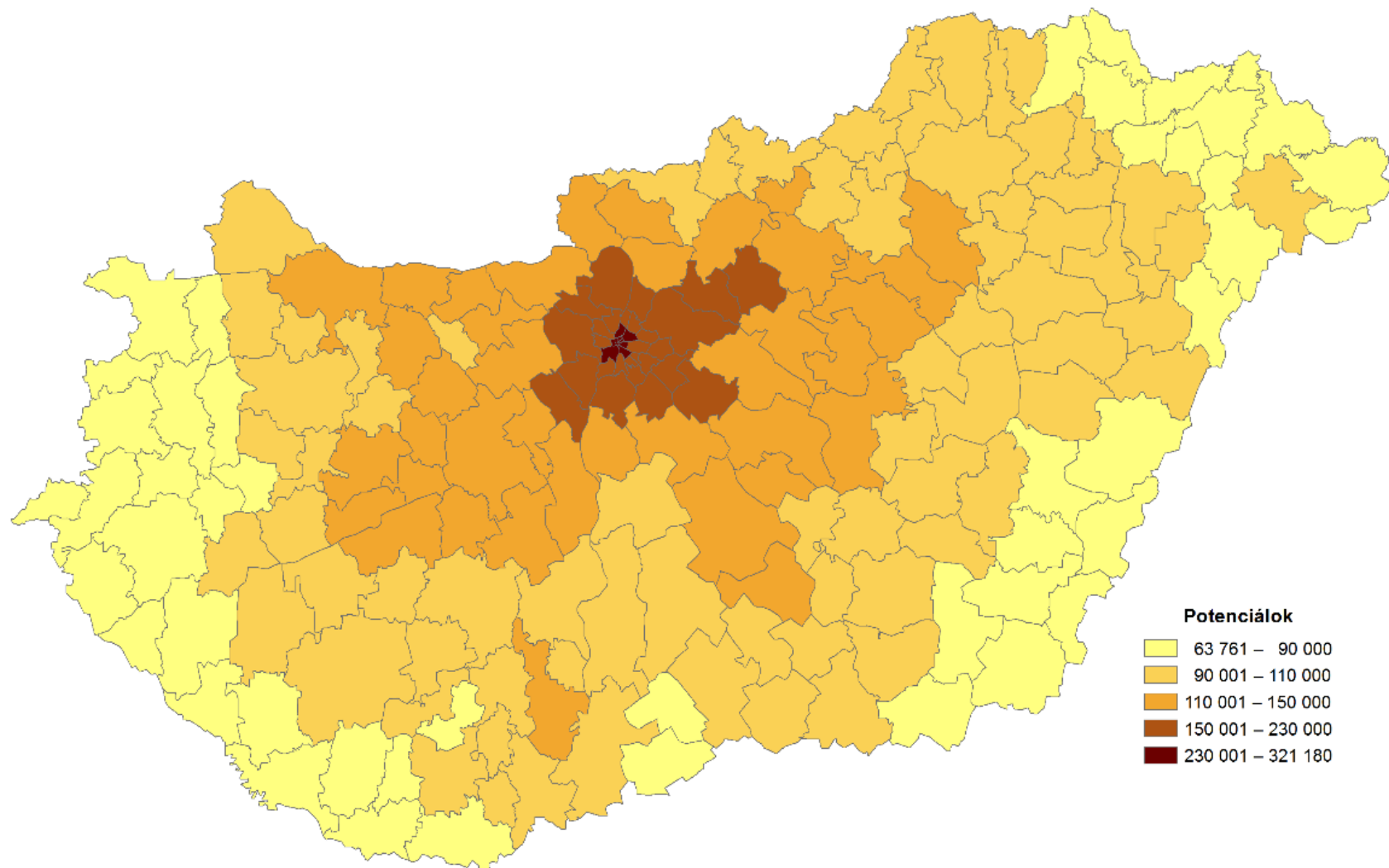

Potenciálmodell tényezőkre bontása

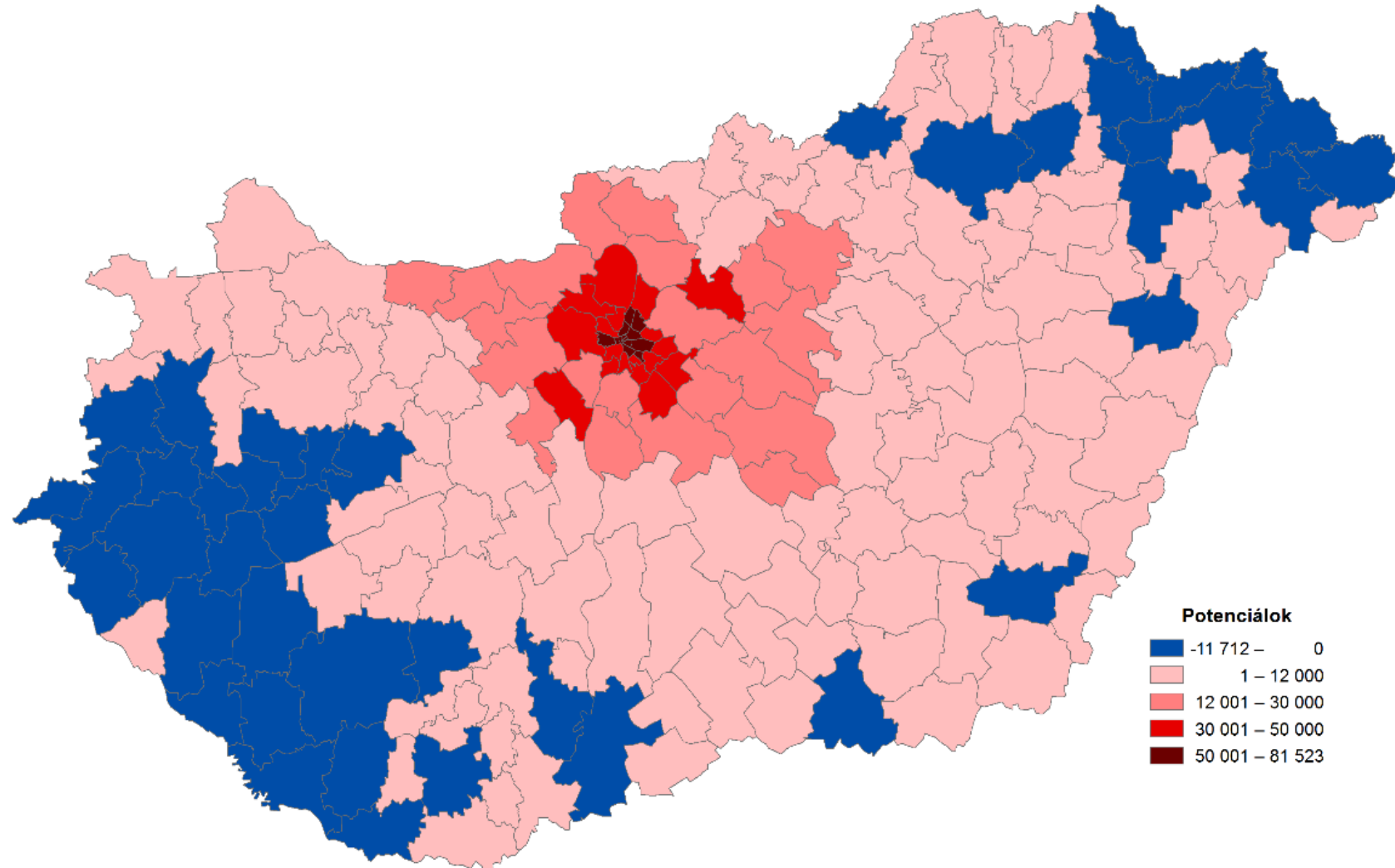
A lakónépeség járási elérhetőségi potenciálértékei, 2015

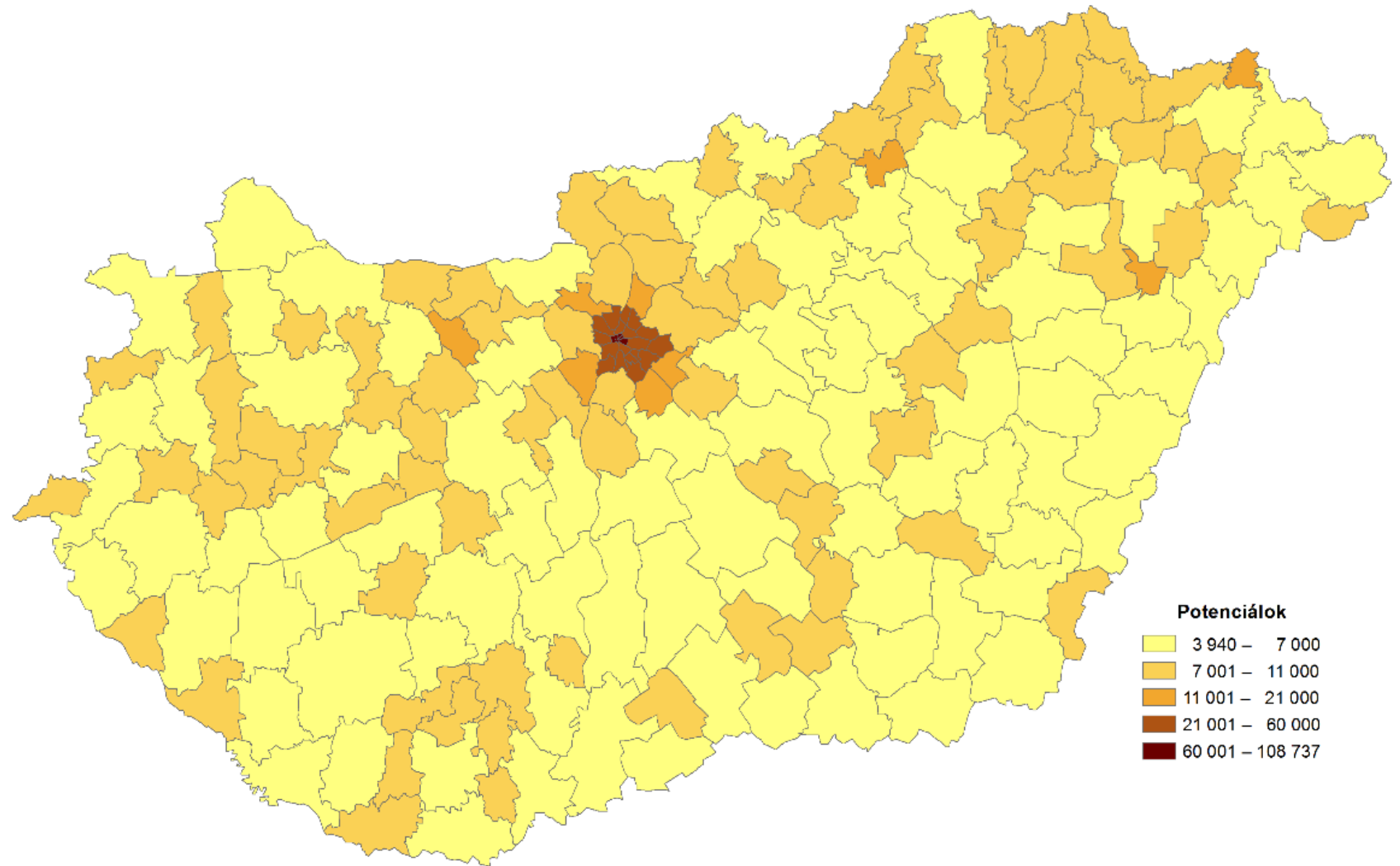
A térstruktúra szerepe a járási elérhetőségi potenciálból, 2015

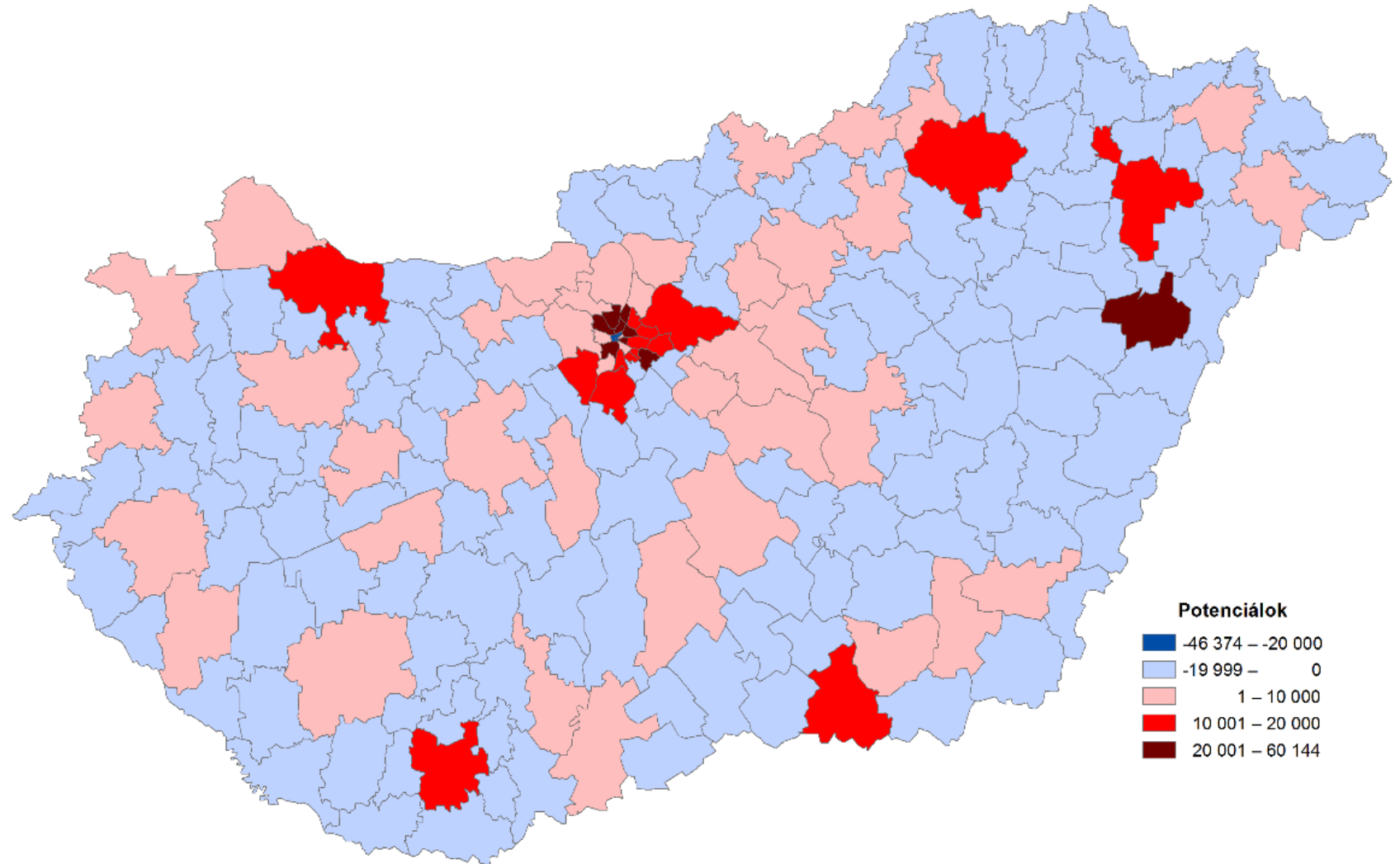
A tömegeloszlás szerepe a járási elérhetőségi potenciálból, 2015

A térségnagyság szerepe a járási elérhetőségi potenciálból, 2015

A saját tömeg szerepe a járási elérhetőségi potenciálból, 2015

Az egy főre jutó jövedelem és elérhetőség kapcsolata

A béta együtthatók standardizált értékei

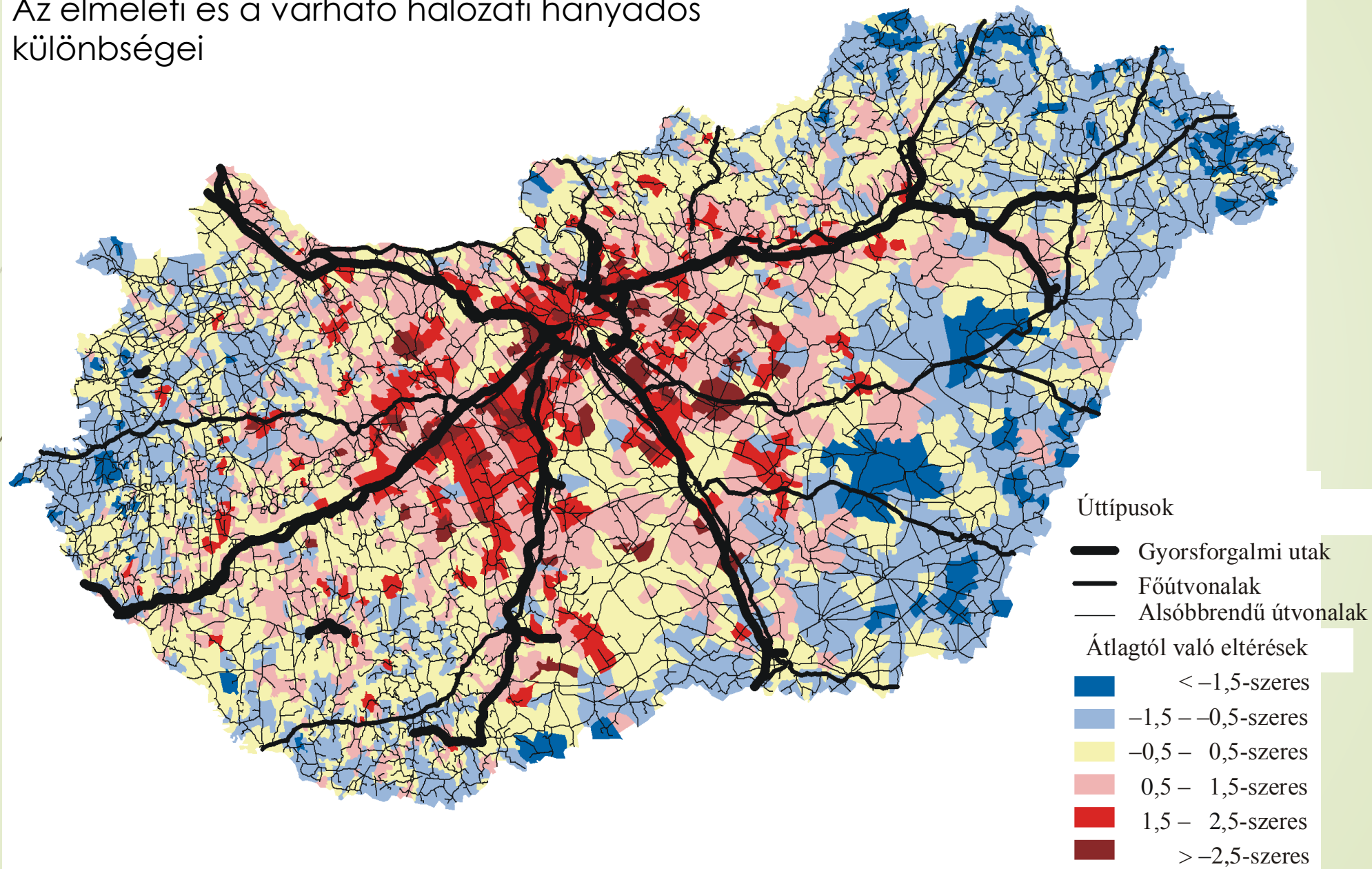
Megnevezés	2000	2005
Térstruktúra	0,49	1,06
Tömegeloszlás	0,18	-0,14
Térségnagyság	0,03	-0,31
Saját tömeg	0,17	0,12
R²	0,57	0,55

Közúthálózat kiépítettsége

- ▶ Melyek azok a térségek, ahol a fejlődés gátját jelenti a közúthálózat kiépítettségének jelenlegi állapota?

Az elméleti és a várható hálózati hányados különbségei

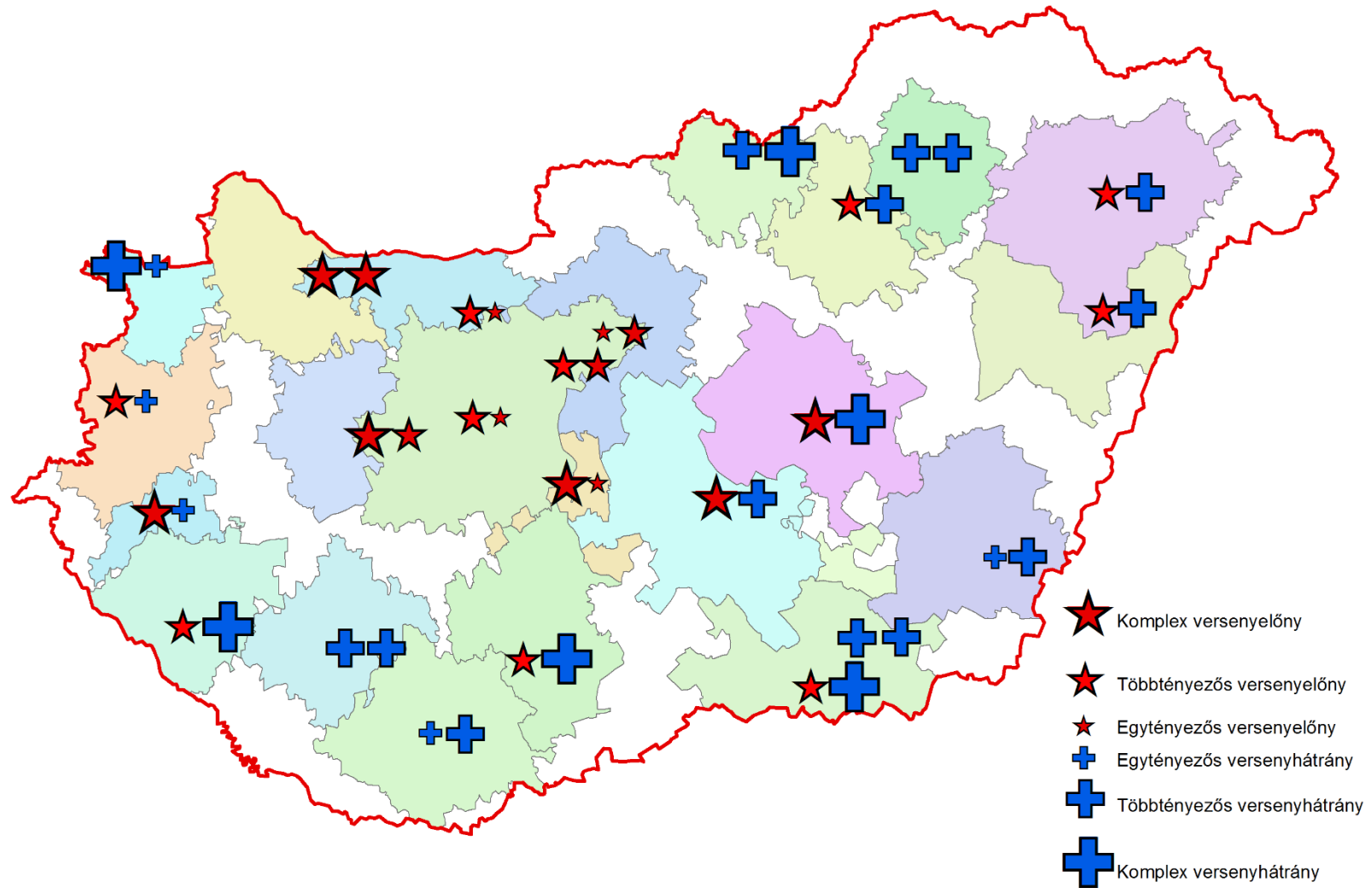

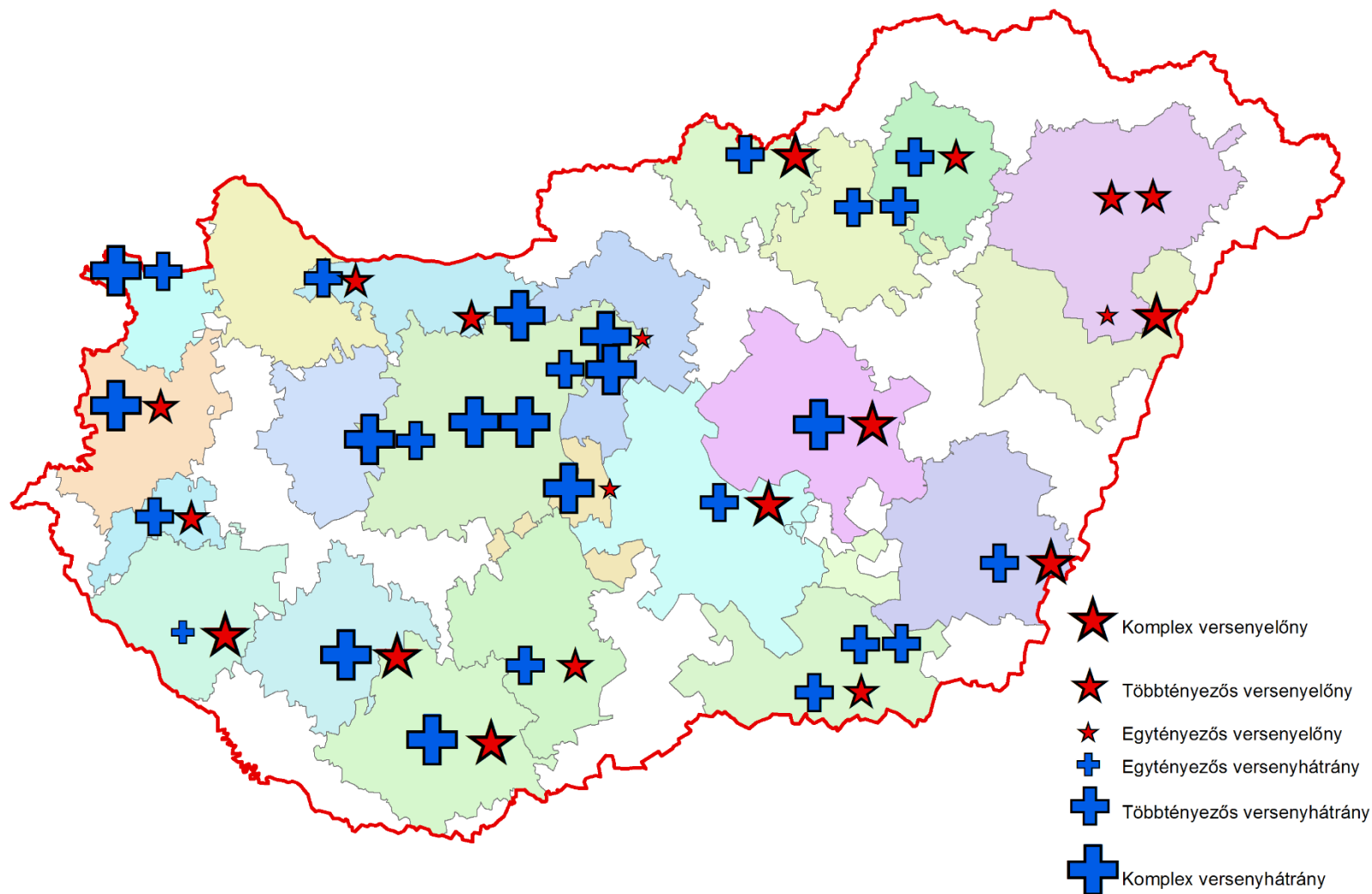
Nagyvárosok és térségeik versenyképessége

Mi jellemzi a hazai nagyvárosok és vonzáskörzeteik
versenyképességét?

A nagyvárosok és vonzáskörzeteik versenyképessége, 2015

A nagyvárosok és vonzáskörzeteik versenyképességének 2000 és 2015 közötti változása

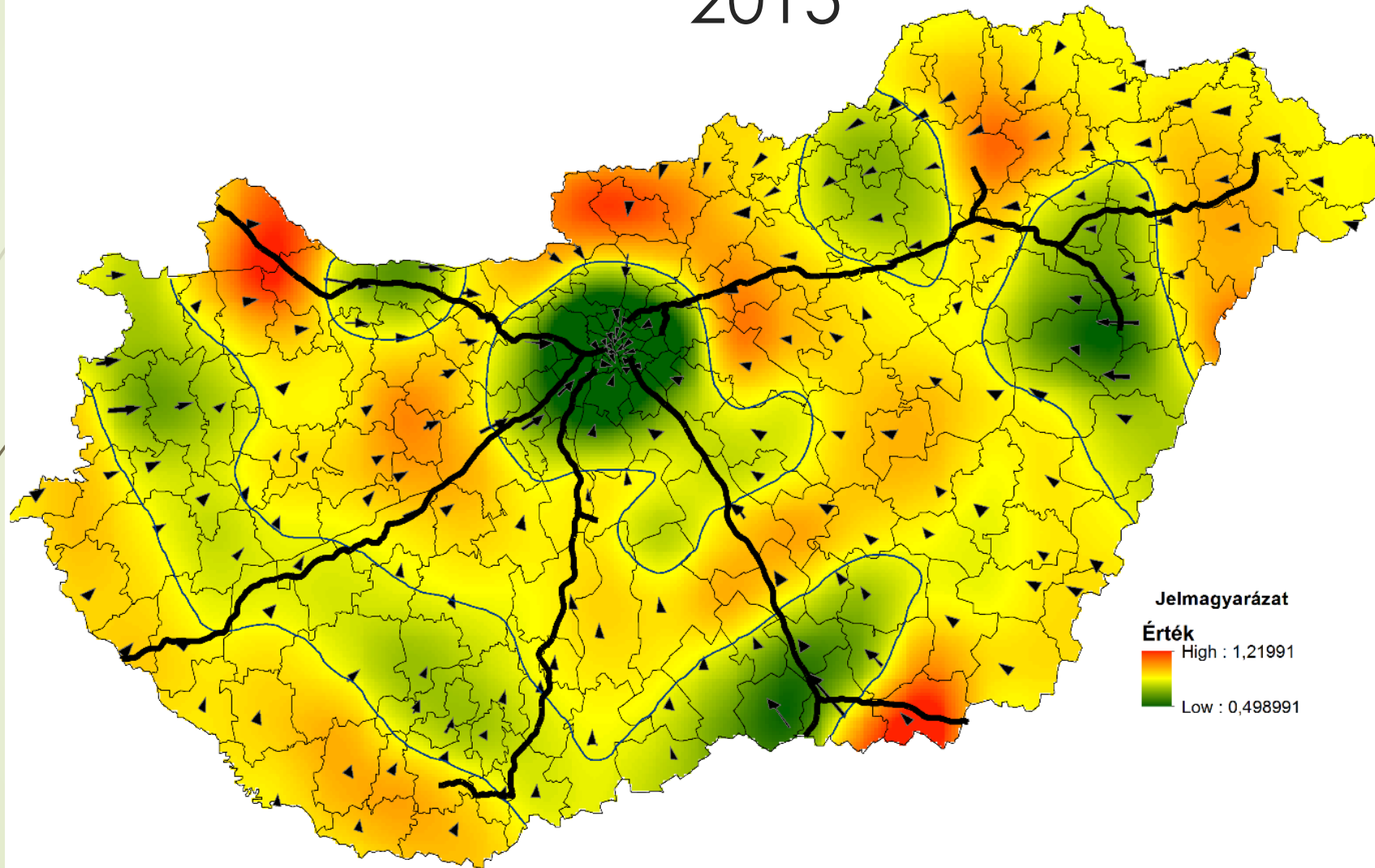

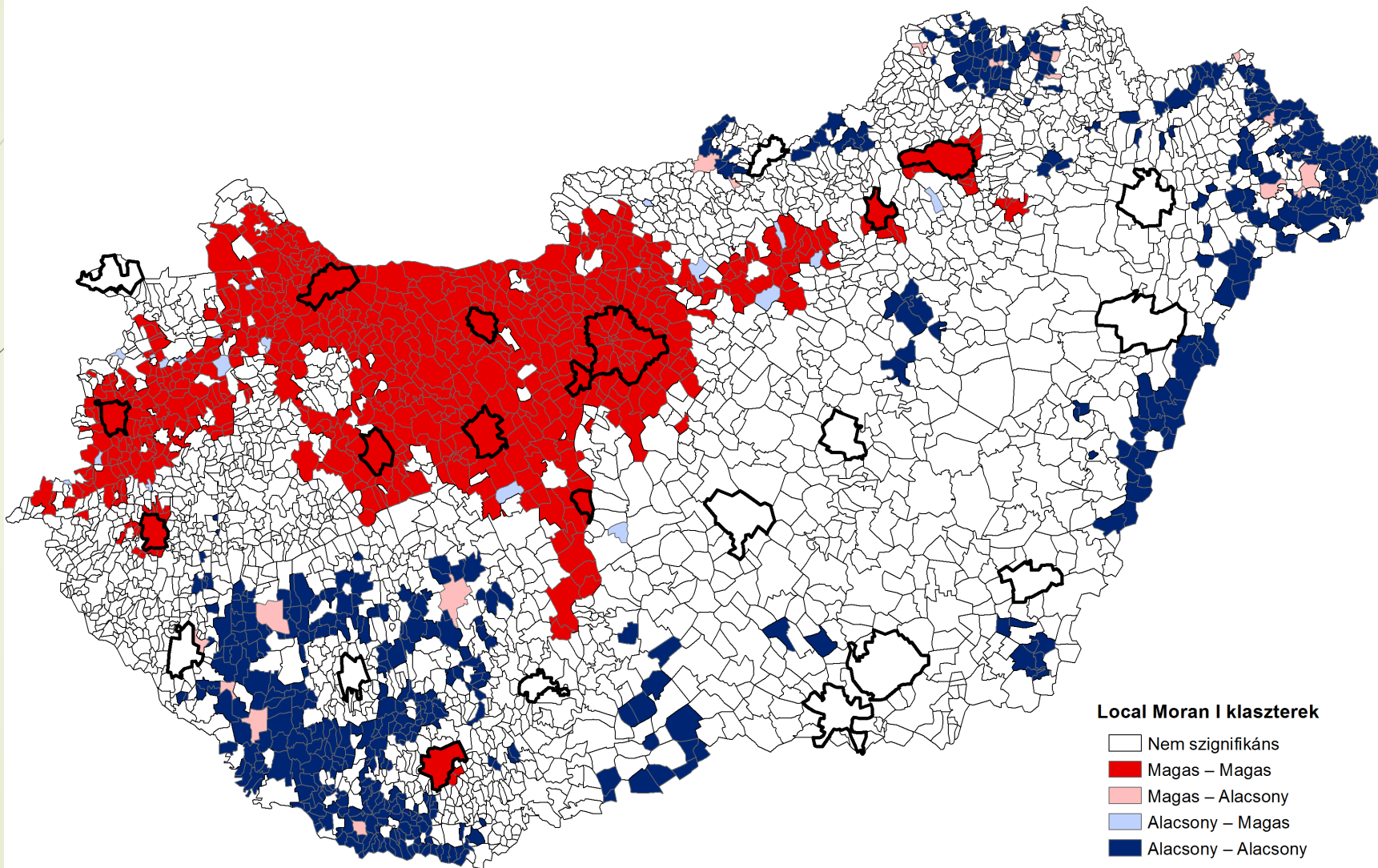
Magyarország gazdasági térszerkezete

- ▶ Melyek a 2015-ben elénk táruló magyarországi gazdasági térszerkezet magterületei?

A gravitációs tér torzulásának irányai a földrajzi térhez képest a járások esetében, 2015

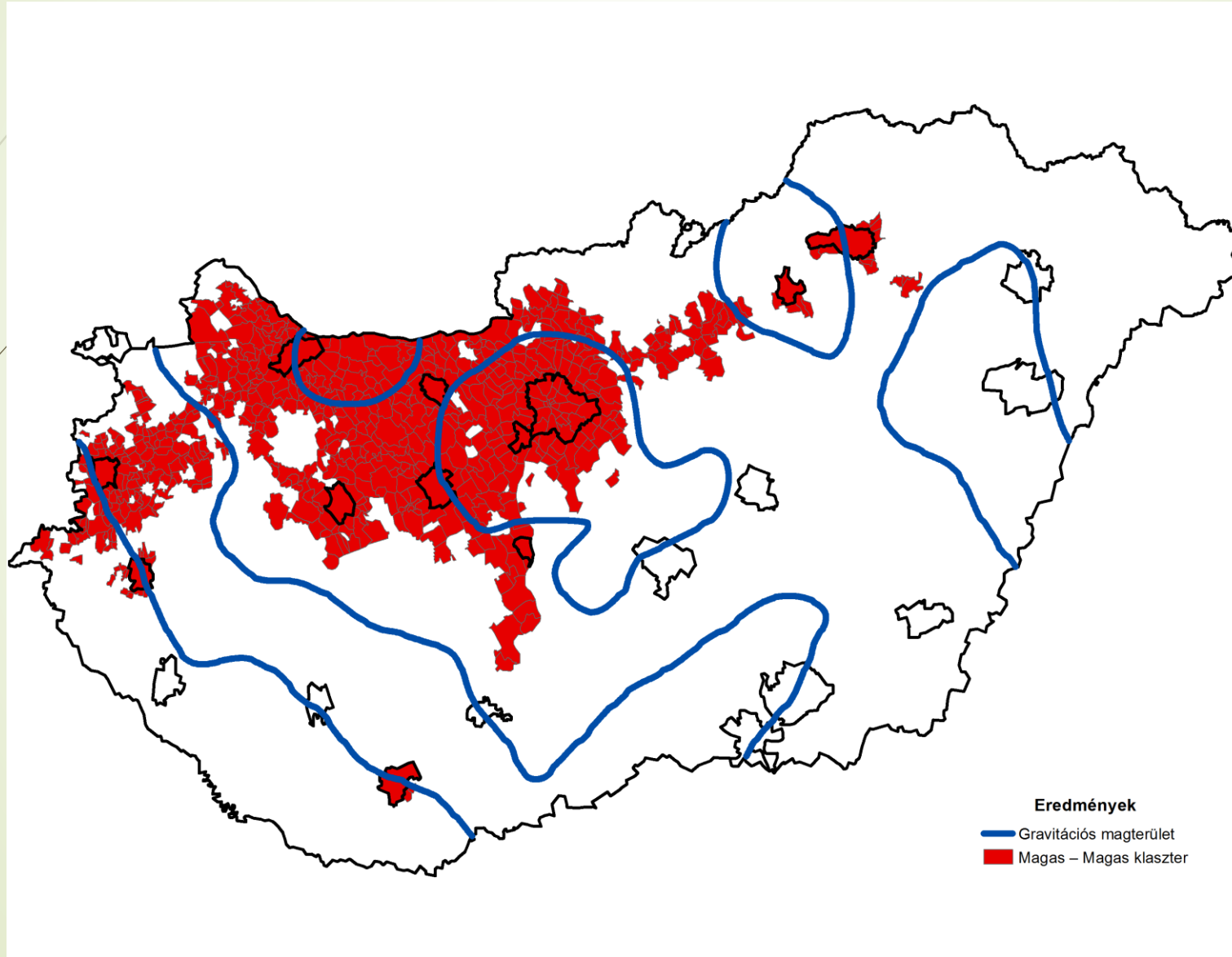
Az egy főre jutó jövedelem lokális hasonlósága, 2015

Hogyan határozzuk meg a magterületeket?

- ▶ Kozma Ferenc „A félperiféria” című munkájában (Kozma 1998) egy egy ország, illetve térség világgazdaságban betöltött szerepét a volumen és a fejlettség együttes figyelembevételével javasolja vizsgálni.
- ▶ Ebből a gondolatmenetből kiindulva magam részéről a jövedelemtömegek gravitációs csomópontjait abban az esetben tekintem az ország térszerkezeti magterületeinek, amennyiben azon térségek fejlettsége kiemelkedő is egyben.

A módszerek összevetése, 2015

Eredmények

- Az elérhetőség és a fejlettség közötti kapcsolat szoros. Az elmúlt időszakban a fejlettség és az elérhetőség térbeli képe alapvetően együtt mozog, s a struktúrában csak igen csekély változás történt.
- A közúti infrastrukturális beruházások (autópálya-építések) a területi különbségek mérséklése helyett, éppen azok erősítését hozzák magukkal.
- A magyar régiók többségében a fejlettségi viszonyok kialakulásában az elérhetőség szerepe fontosabb a tőle független helyi okoknál.

Eredmények

- Az elérhetőség hatása nem közvetlenül, hanem elsősorban a társadalmi-gazdasági helyzetet leíró mutatókon keresztül, közvetetten hat a térségek fejlettségére.
- A jelentős költségigényű infrastrukturális beruházásoktól a gazdaság fejlődését várni alapvetően félrevezető. A kedvező közlekedési helyzet ugyanis nem lehet önmagában alapja a gazdasági fejlődésnek. A gazdasági fejlődés nem független a konkrét régió általános gazdasági állapotától, illetve attól, hogy a konkrét útszakasz milyen gazdasági állapotú térségeket érint.

Eredmények

- ▶ A fejlettség és a potenciál-összetevők kapcsolatában a térszerkezet mutatja a legnagyobb parciális meredekséget, vagyis a jelenlegi térszerkezet kialakításában az általános centrum-periféria viszonyok a leginkább meghatározók, s nem a tömegeloszlás, a járások nagysága vagy saját tömege.

Eredmények

- A közúthálózaton tapasztalt forgalom elsősorban az ország, illetve megyehatár menti külső és belső perifériákon gátolja a közúti közlekedést. Fontosabb gócpontok: Szarvas–Mezőtúr–Gyomaendrőd, Püspökladány–Nádudvar–Hajdúszoboszló, Fehérgyarmat, Telkibánya, Körmend, valamint Hercegszántó térsége.
- Kutatásaim szerint e térségek közúti fejlesztése a legégetőbb, emiatt megalapozottnak tartom az M9 és az M4 utak mielőbbi kiépítését.

Eredmények

- ▶ Nem nyert igazolást Enyedi György (2012) megállapítása, mivel kutatásaim alapján nem mutatható ki hazánkban az agglomerációk tekintetében a különböző méretű és szerepű, ám egyenrangú települések horizontális együttműködéséről.
- ▶ A térszerkezetben a fejlett központ, fejletlen vonzáskörzet a meghatározó. A fejlett/fejletlen vonzáskörzetek térbeli eloszlása elsősorban az általános fejlettségi viszonyokat képezi le.
- ▶ A központok alapvetően kiszívják vonzáskörzetük energiáit (lásd ingázás) – mint azt a fejlettségi és a versenyképességi helyzet is mutatja – és kevés helyen látszik a kölcsönös előnyökön alapuló együttműködés.

Eredmények

- A fejlettségi viszonyok és a tömegek térbeli képeinek együttes vizsgálata alapján megállapítható, hogy a magyarországi gazdasági térszerkezet meghatározó pólusa (magterülete) a Budapestet és annak tágabb agglomerációját magában foglaló egység.
- Ehhez csatlakozik a Győrtől Komáromig tartó, illetve a Szombathely és Zalaegerszeg tágabb környezetét magában foglaló térség. Kisebb, kiemelkedő pólusnak tekinthetjük Pécsset, Egert és Miskolcot.
- A többi központ vagy a volumenek, vagy pedig a fejlettség okán nem képes hazánk gazdasági magterületeihez felzárkózni a jelen helyzetben.

Köszönöm a figyelmet!